

Tehnološki merni sistemi – deveta nastavna jedinica / Analogni i digitalni merni sistemi

**Prof. dr Vidosav D.
MAJSTOROVIĆ, dipl.maš.inž.
Mašinski fakultet u Beogradu**

Analogni i digitalni merni sistemi

- Za prikazivanje, matematičku obradu, prenošenje i upotrebu podataka o nekoj mernoj veličini koriste se u tehnici merenja dva osnovna tipa mernih sistema:
  - Analogni, i
  - Digitalni merni sistem

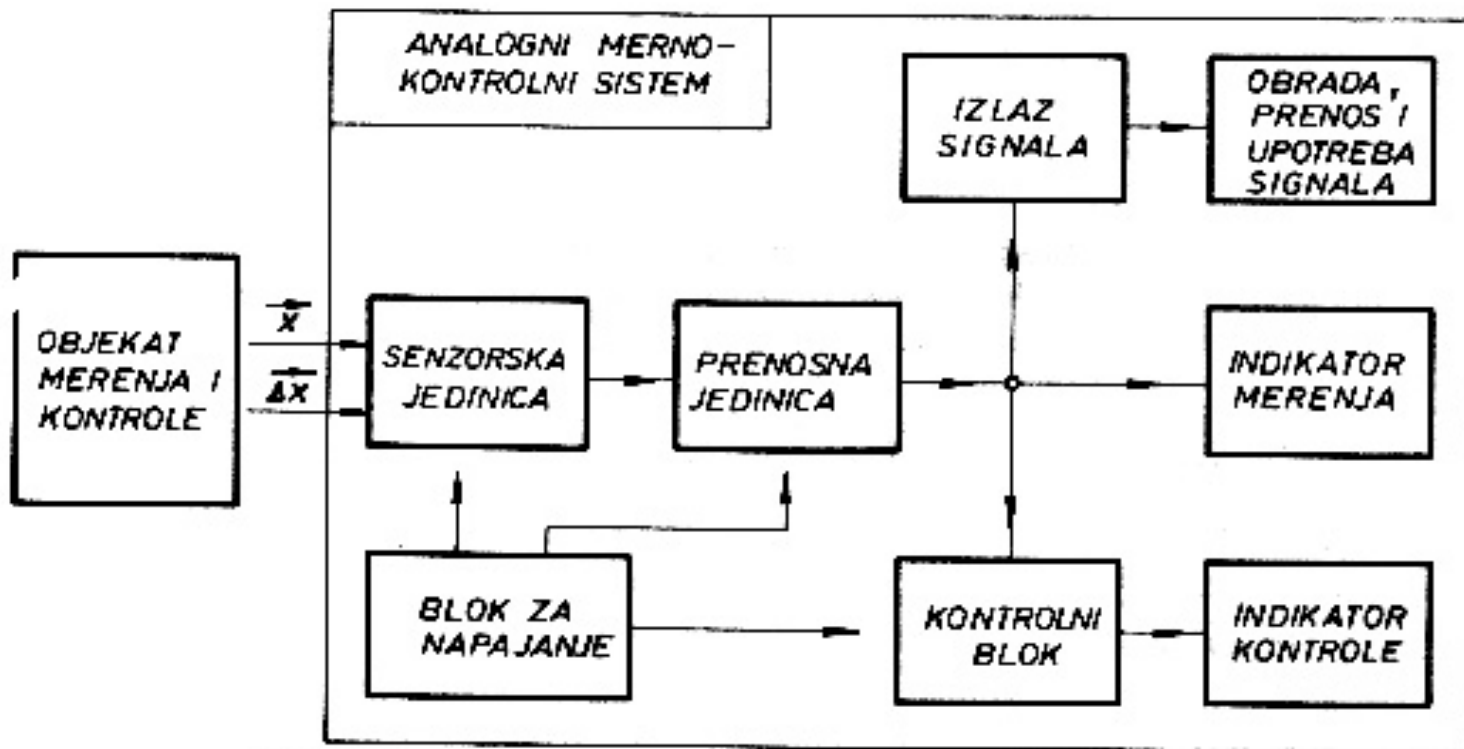
Analogni merni sistemi

- Stariji i duže u upotrebi
- Veća preglednost rezultata merenja
- Brzo i lako se shvata stanje višemernih veličina
- Lako se uočavaju i prate trendovi pojava i promena veličina merenja

Analogni merni sistemi - nastavak

- AMS se karakterišu funkcionalnim pretvaranjem kontinualno promenljive veličine iz jedne u drugi, pogodniji oblik, da bi se na kraju procesa pretvaranja pokazale ili zapisale na analognom pokazivaču (skali) ili pisaču (dijagramu)
- Opšta šema analognog merno-kontrolnog sistema je data na slici 9.1

Slika 9.1 – Blok šema merno – kontrolnog sistema

Sl.9.1. Blok-šema analognog mernog-kontrolnog sistema

Analogno merno-kontrolni sistem

- Bitna su dva strukturno-funkcionalna obeležja:
  - Izlaz iz prenosne jedinice grana analogni signal u tri pravca (merenje, kontrola, obrada i prenošenje signala korisnicima)
  - Tri osnovne funkcije mernih/analognih sistema: merna, kontrolna i upravljačka

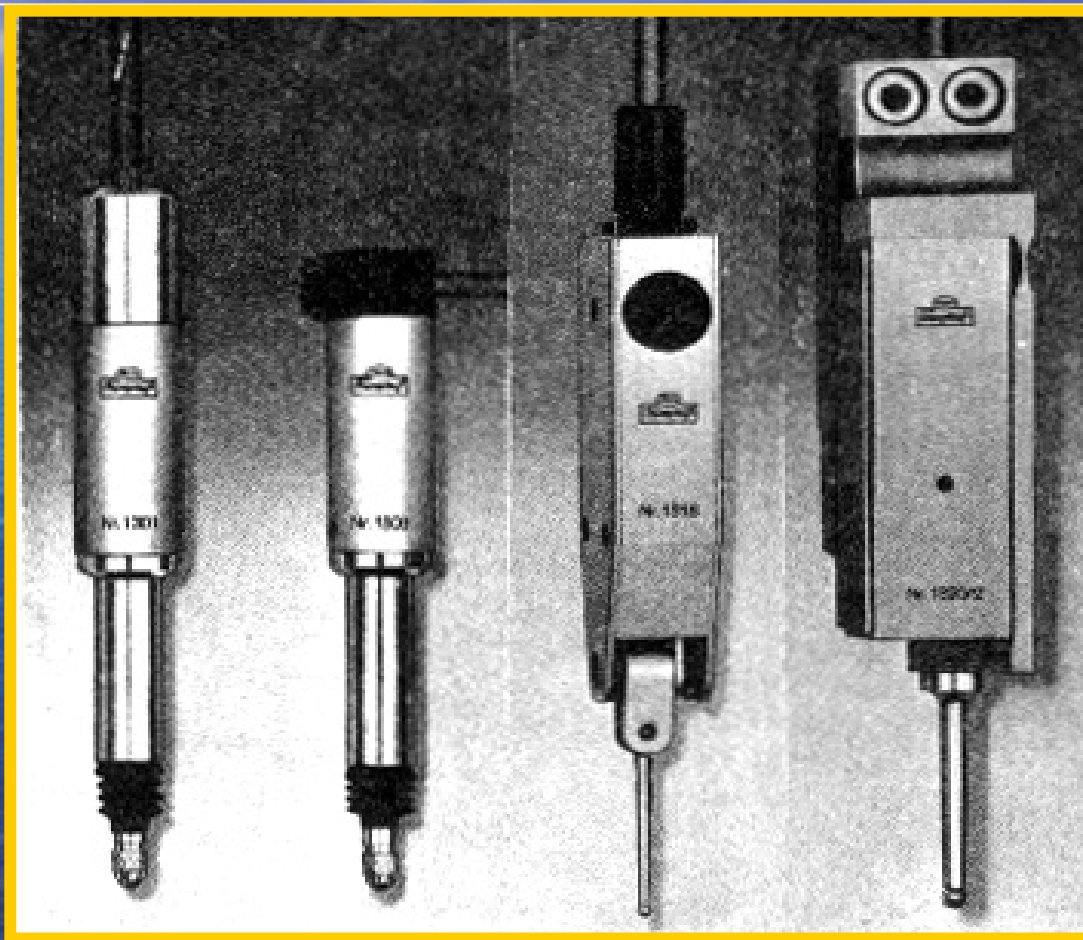
Analogno merno-kontrolni sistem

- Drugo bitno obeležje je da se pojedine osnovne i pomoćne jedinice međusobno povezuju po modulskom / ćelijskom principu i dobijaju se metrološki sistemi za pojedine zadatke
- U daljem izlaganju se daje pregled osnovnih i pomoćnih jedinica za merenje i kontrolu osnovnih tolerancija

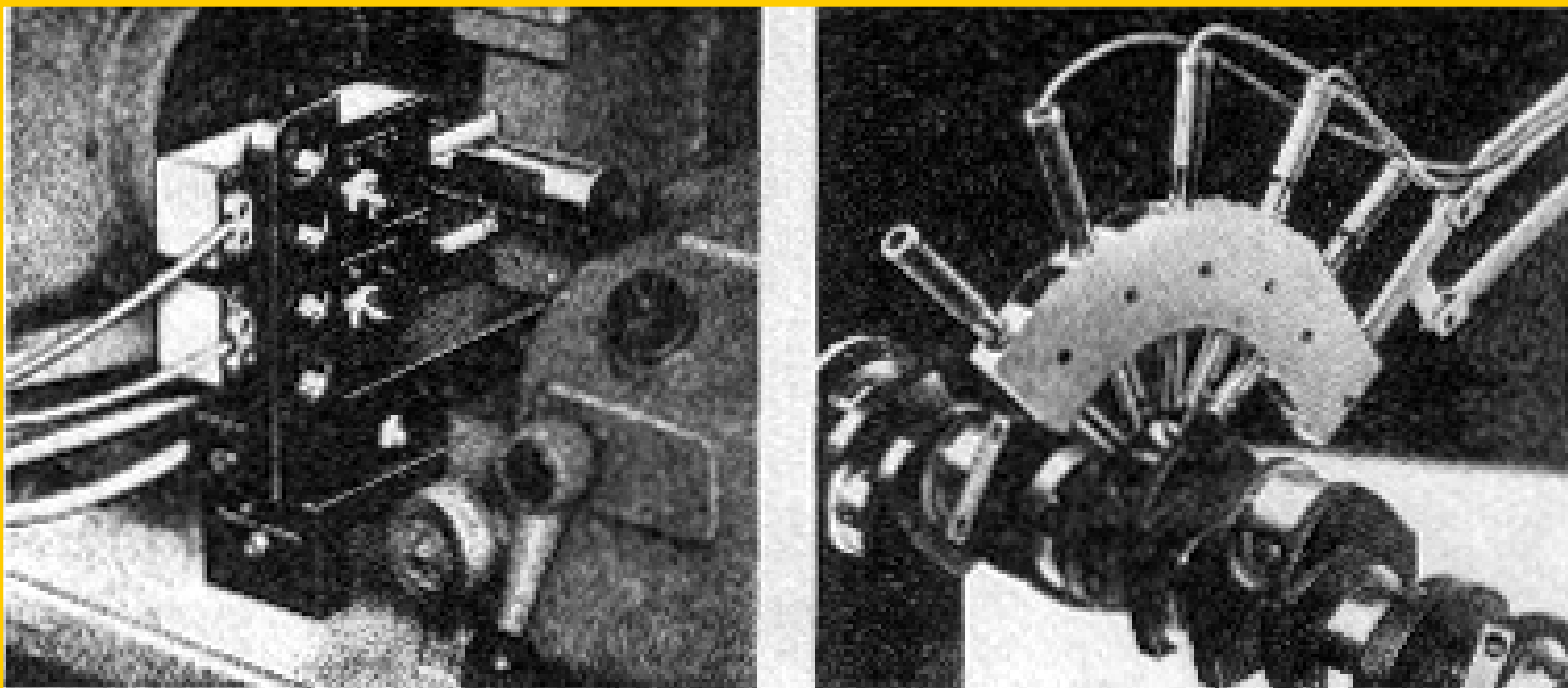
Senzorska jedinica

- Opažanje merne veličine x i njenog odstupanja Δx se prati senzorima koji su detaljno bili izloženi u prethodnoj nastavnoj jedinici
- Industrijski primeri senzora, slike 9.2,3, 4 i 5

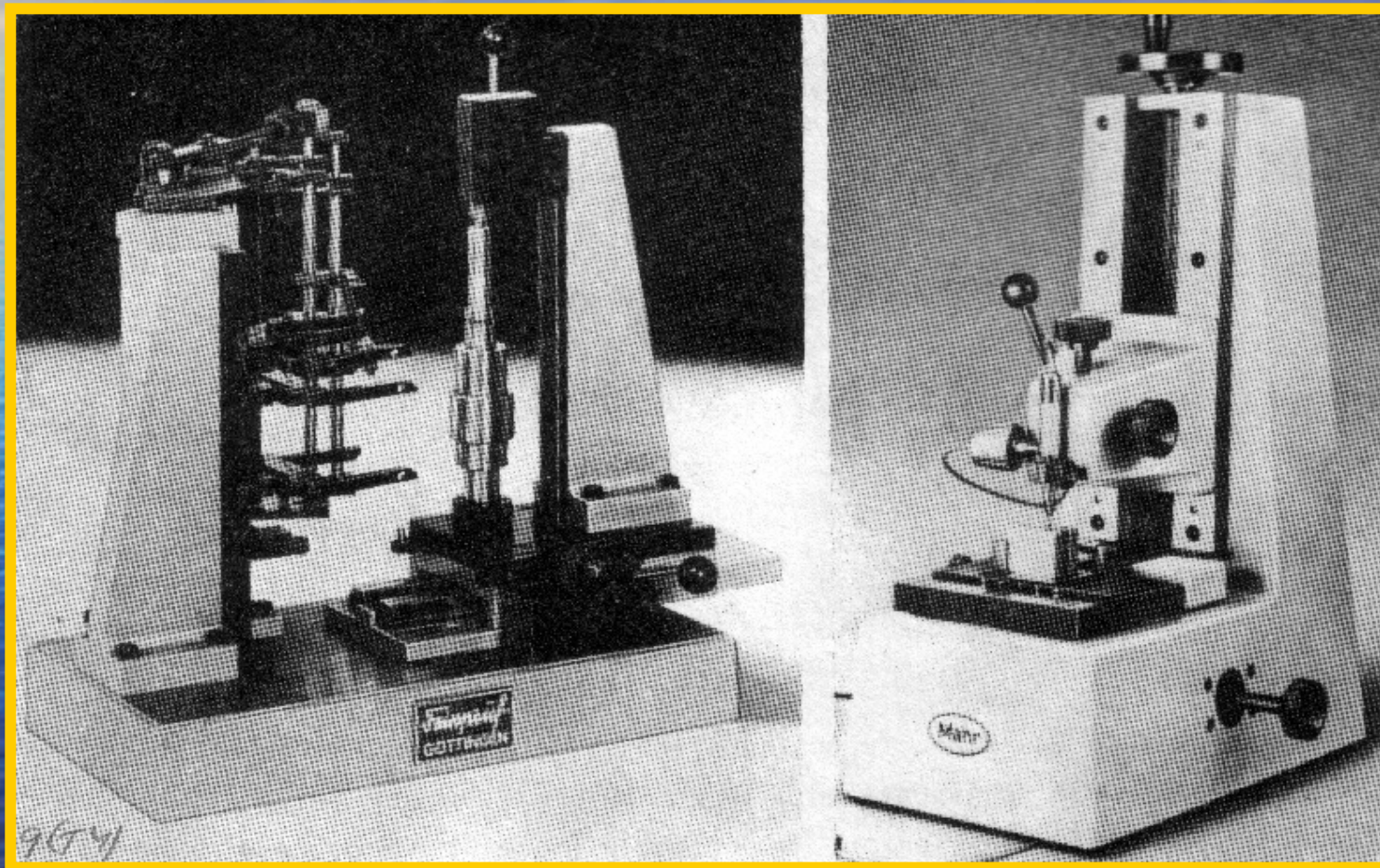
Slika 9.2 – Induktivni senzori Mahr Feinpruf

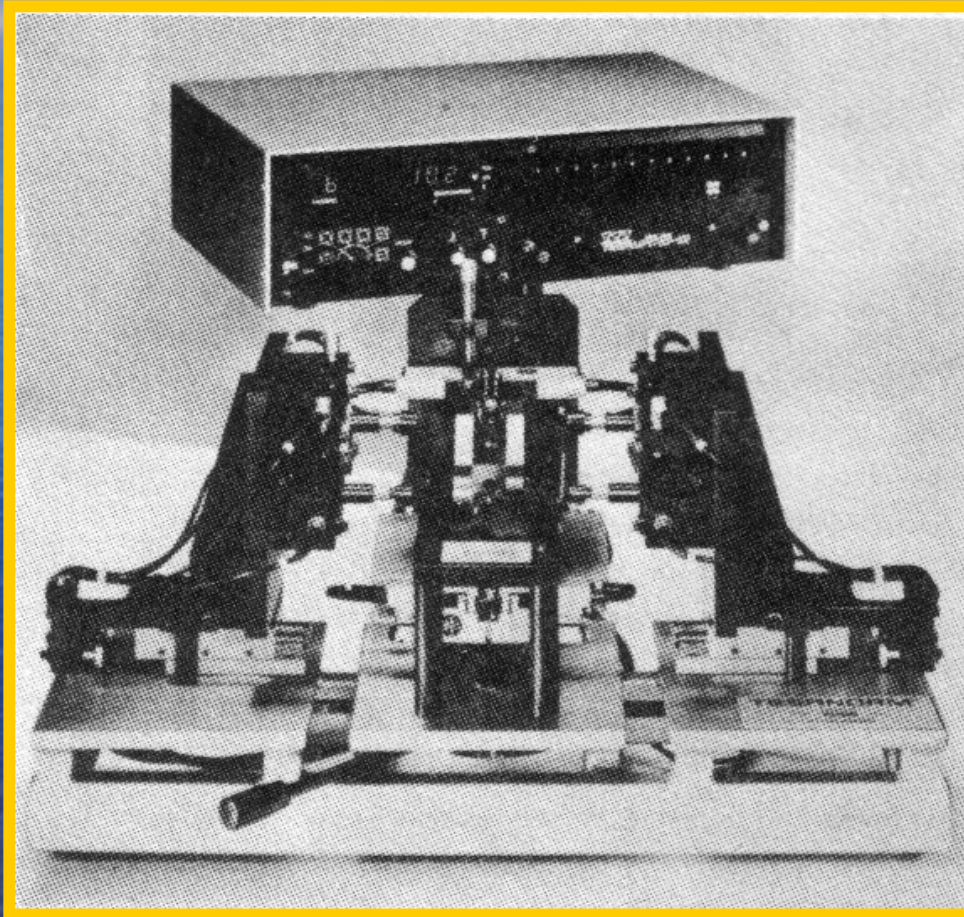
Slika 9.3 – Primeri mernih glava za kontrolu mera (Mahr Feinpruf) i oblika (Mahr Perhten)

Slika 9.4 Primeri pomoćnih pribora za učvršćenje i lokaciju mernih pribora

Slika 9.5 Izgled pomoćnog pribora TESA

Prenosna jedinica

- Merni signal na izlazu iz senzora je najčešće slab (male vrednosti, ponekad ispod 1 milivolta) pa je nepogodan za dalje tačno merenje, obradu, prenos i upotrebu
- U prenosnoj jedinici se pojačavaju, pa ako je to konstantno, onda se signal u prenosnoj jedinici umnožava određenom konstantom
- Prenosne jedinice sadrže: pojačavače, preklopnike, mostove, itd.

Prenosna jedinica - nastavak

- Savremena prenosna jedinica obuhvata:
  - Najmanje dva ulazna merna kanala
  - Potenciometar za podešavanje nule
  - Preklopnik za biranje opsega merenja
  - Preklopnike za promenu znaka svakog ulaza
  - Najmanje dva izlaza analognog napona ka indikatoru merenja, kontrole ili izlazu signala
  - Prekidač za promenu tokova mernih signala, naprimer za isključenje pokazivačke i uključenje neke druge jedinice (pisač), slika 9.6

Slika 9. 6 Izgled prenosne jedinice

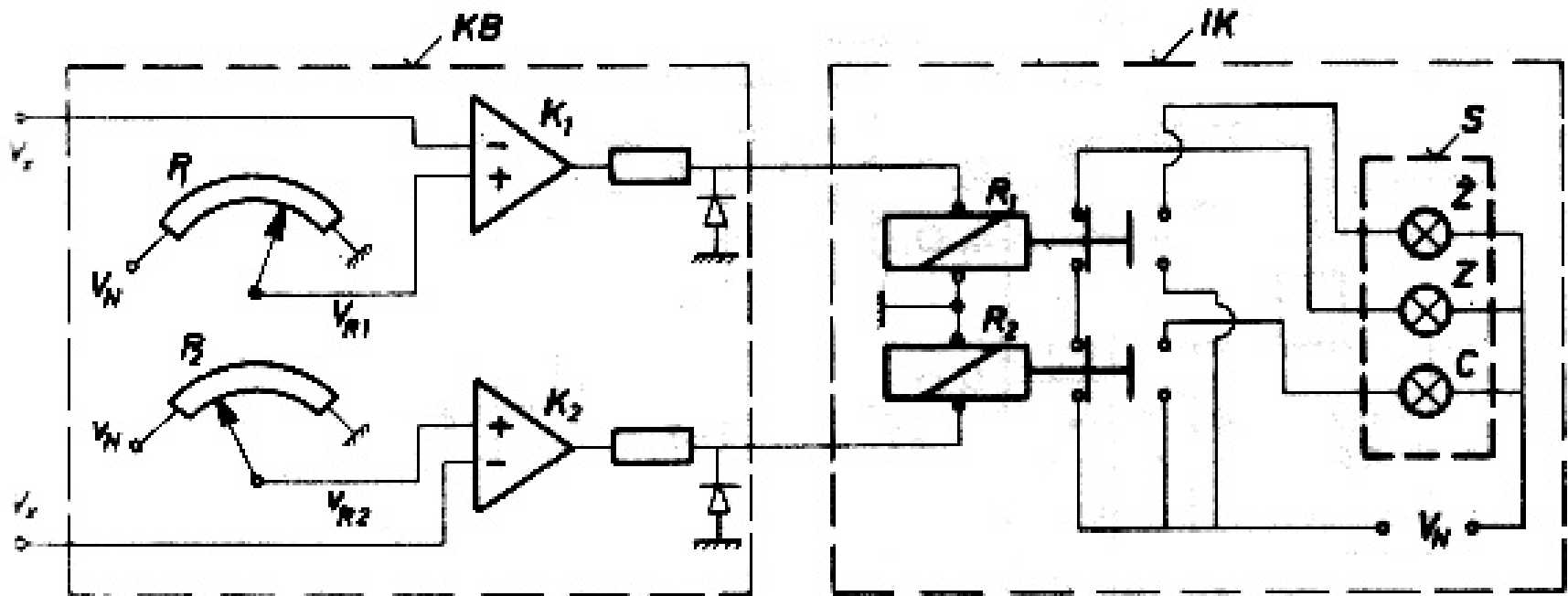

Proizvodno mašinstvo MF
Bgd

Kontrolna i klasifikatorska jedinica

- **Kada se umesto merenja izvodi kontrola, onda se analogni merni signal iz prenosne jedinice uvodi u kontrolni blok, odnosno klasifikatorsku jedinicu**
- **Osnovne elemente jedinice (KB – kontrolni blok) i IK – indikator kontrole čine:**
  - **Precizni potencimetri ili delitelji napona (P1,P2)**
  - **Komparatori (K1, K2)**
  - **Releji (R1, R2)**
  - **Svetlosni signalizator ili semafor S sa obojenim diodama**
  - **Odgovarajuća električna kola, slika 9.7**

Slika 9.7 Šema KB i IK

Sl. 9.7. Šema kontrolnog bloka (KB) i indikatora kontrole (IK) sa slike 9.1

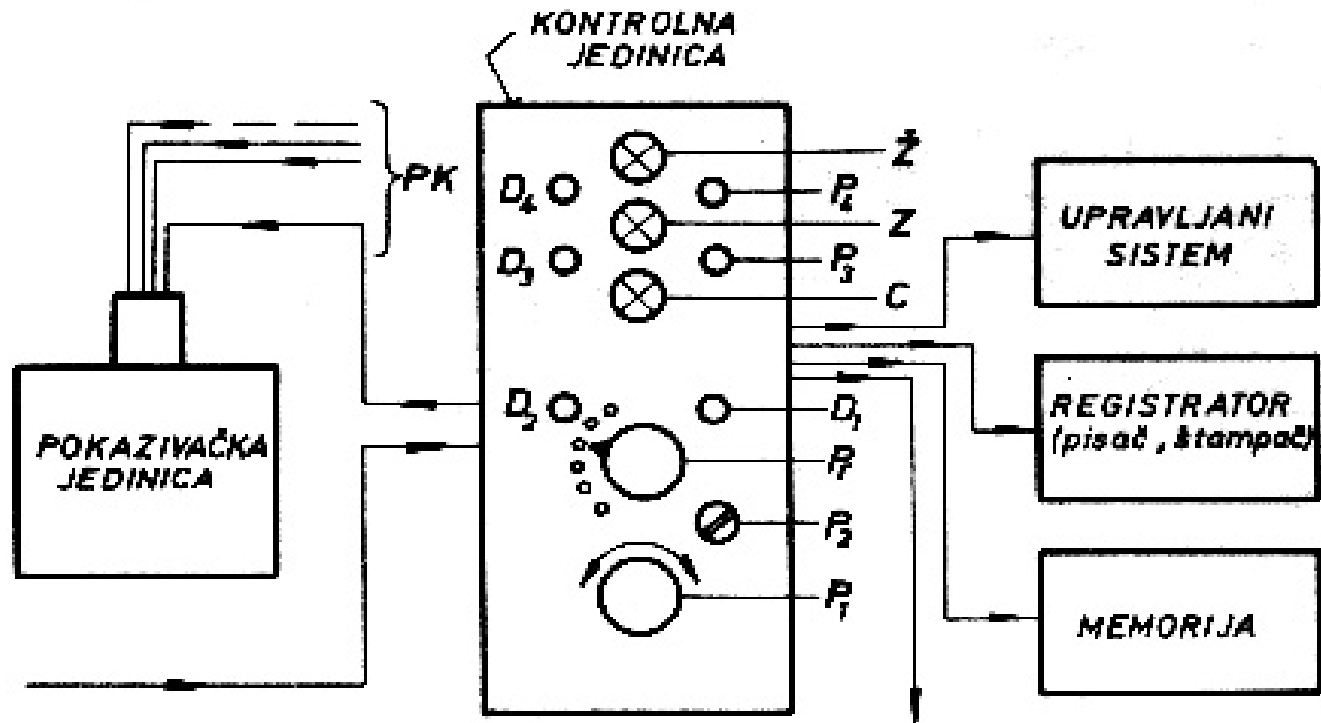
Kontrolna jedinica

- Dve grupe elemenata
- Prva: potencijometar P_1 za fino podešavanje, potencijometar P_2 za grubo podešavanje, preklopnik P_r za biranje opsega, dugmad D_1 i D_2 služe za prikazivanje mernog signala sa senzora A i/ili B

Kontrolna jedinica-nastavak

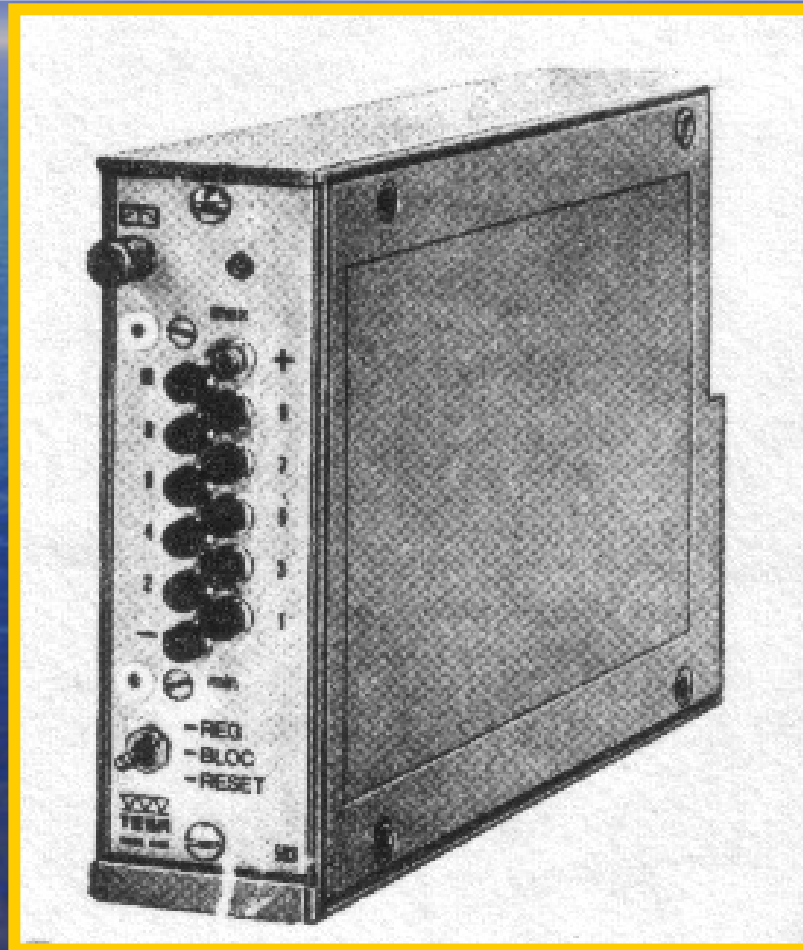
- Druga: tri obojene sijalice (žuta, zelena, crvena), potenciometri P_3 i P_4 za podešavanje tolerancijskih granica, dugmad D_3 i D_4 za prikazivanje položaja tolerancijskih granica
- Slika 9.8 Prednji izgled kontrolne jedinice

Slika 9.8 Prednji izgled kontrolne jedinice

Sl. 9.8. Prednji izgled kontrolne jedinice sa položajem i vezama sa drugim jedinicama memo-kontrolnog sistema

Slika 9.9 Izgled klasifikatorske jedinice TESA

Proizvodno mašinstvo MF
Bgd

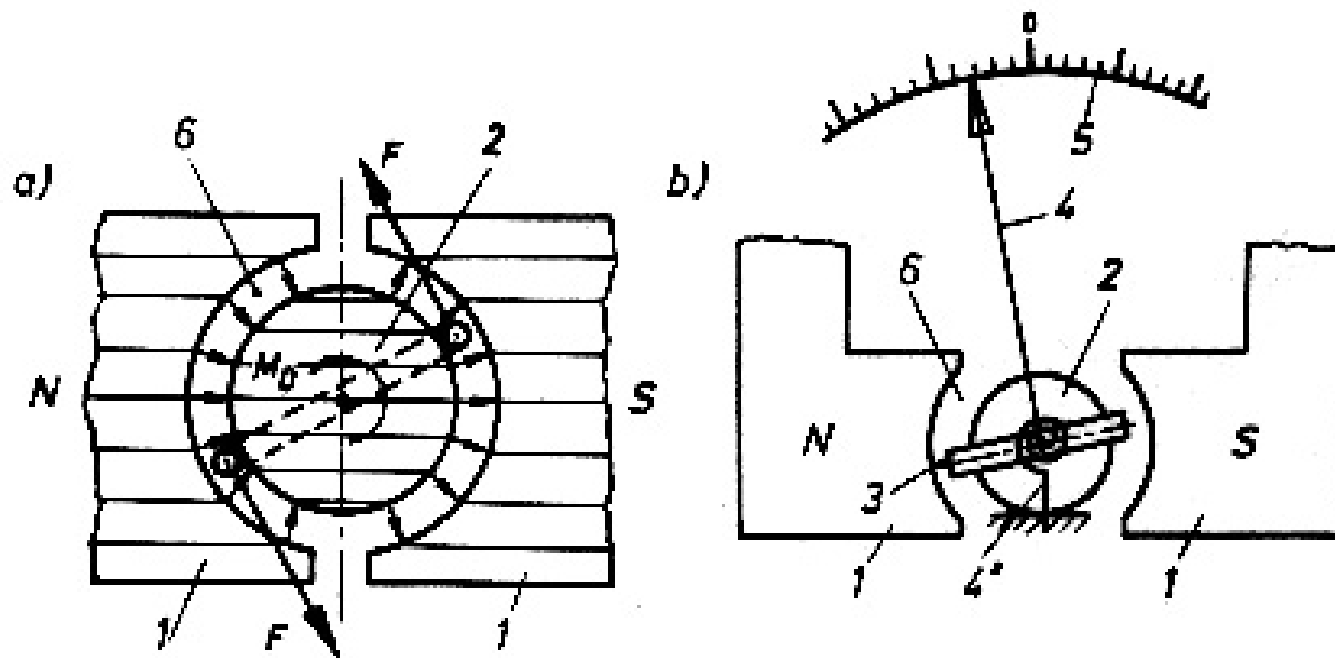
Indikatori merenja

- **Srednja grana iz blok – šeme na slici 9.1 za merenje odstupanja date veličine**
- **Iz prenosne jedinice se analogni merni signal uvodi u indikator merenja, kao krajnju indikatorsku jedinicu za prikazivanje rezultata merenja**
- **Analogni indikatori se dele na dva osnovna tipa:**
  - **Analogne pokazivače ili pokazivače sa skalom**
  - **Registratore (pisače, ascilografe, osciloskope)**

Pokazivačke jedinice

- Kod analognih mernih pribora za električna merenja neelektričnih veličina, koriste se kao analogni pokazivači: *galvanometri, voltmetri, ampermetri, i drugi*
- Po konstrukciji elektromagnetni pokazivači se dele na:
  - Pokazivače sa pokretnim kalemom
  - Pokazivače sa pokretnim magnetom
  - Pokazivače sa pokretnim mekim gvožđem

Slika 9.10 Osnovni elementi analognog pokazivča sa pokretnim kalemom

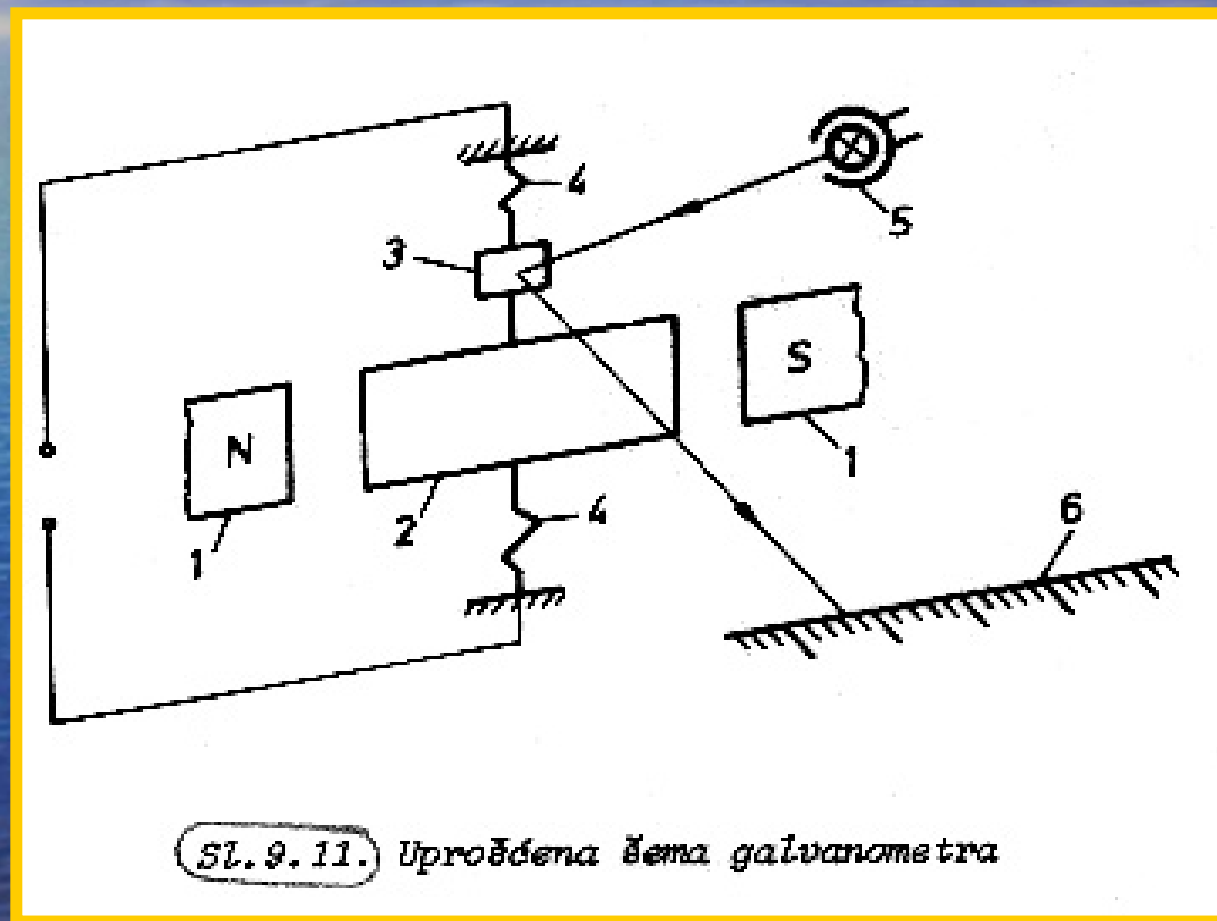

Sl. 9.10. Osnovni elementi analognog pokazivača sa pokretnim (obrtnim) kalemom

Pokazivačka jedinica - Galvanometar

- Za merenje vrlo malih promena karakteristika kvaliteta Δx , odnosno jačine struje ispod 1 mikroampera ili napona ispod 1 milivolta
- Specijalna verzija instrumenta sa slike 9.10, prikazana na slici 9.11
- Nove konstrukcije - elektronski pojačivači jednosmerne struje jačine ispod 10⁻¹⁷ A

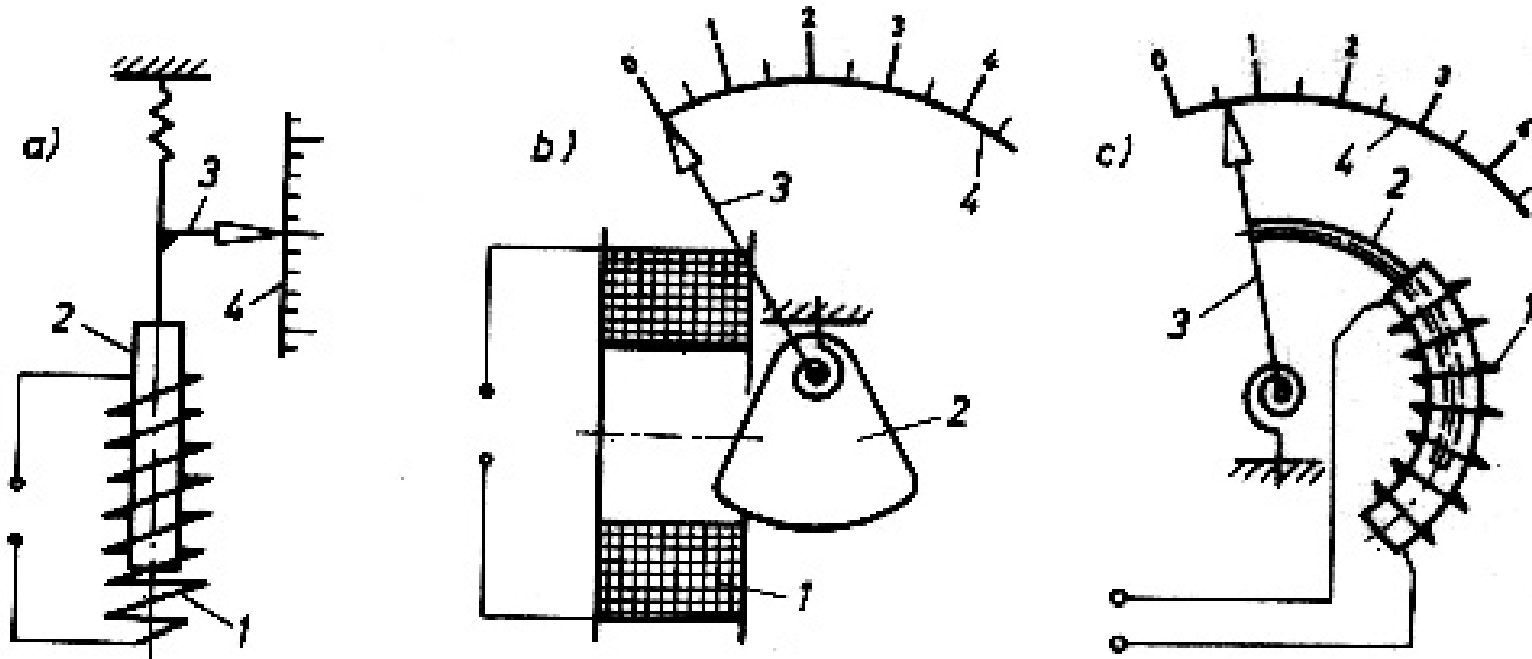
Slika 9.11 – Uprošćena šema galvanometra

Analogni pokazivači sa pokretnim jezgrom

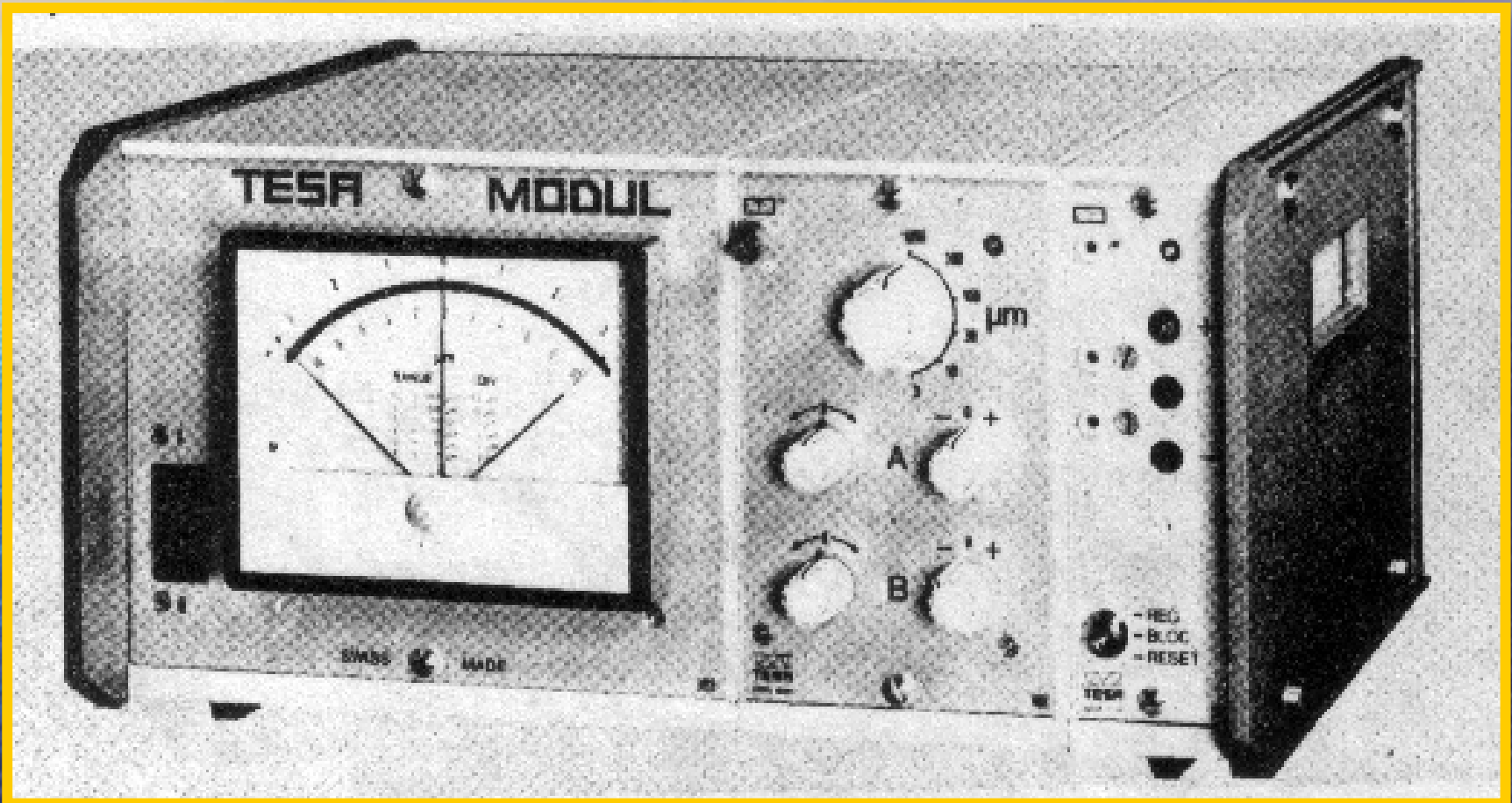
- **Princip rada ovih pokaznih instrumenata zasniva se na dejstvu magnetnog polja nepokretnog kalema**
- **Pomeranje kazaljke je srazmerno jačini magnetnog polja**
- **Primer, slika 9.12**

Slika 9.12 Analogni pokazivači sa pokretnim kalemom

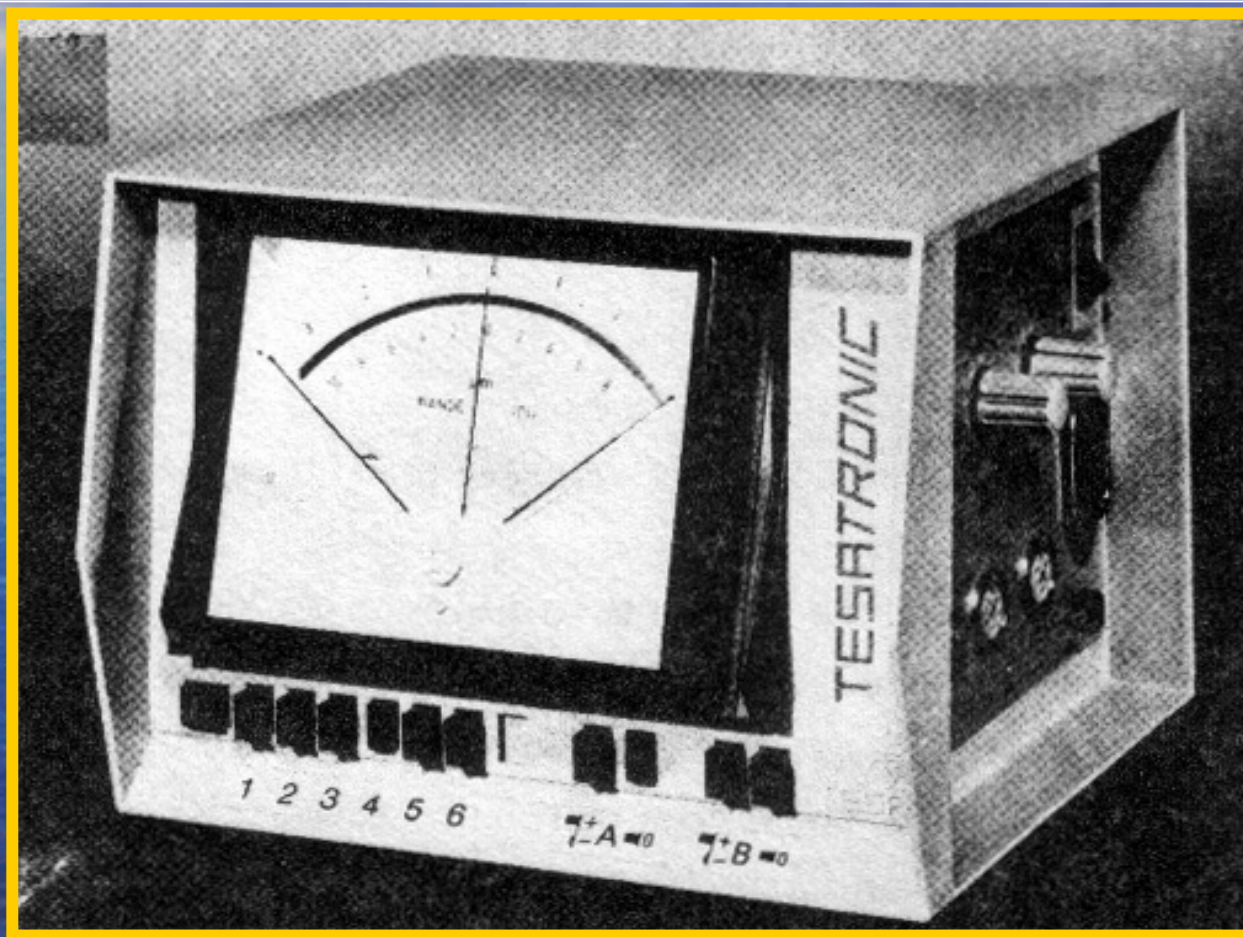

Sl. 9.12. Šeme najčešćih konstrukcija analognih pokazivača sa pokretnim gvoždjem

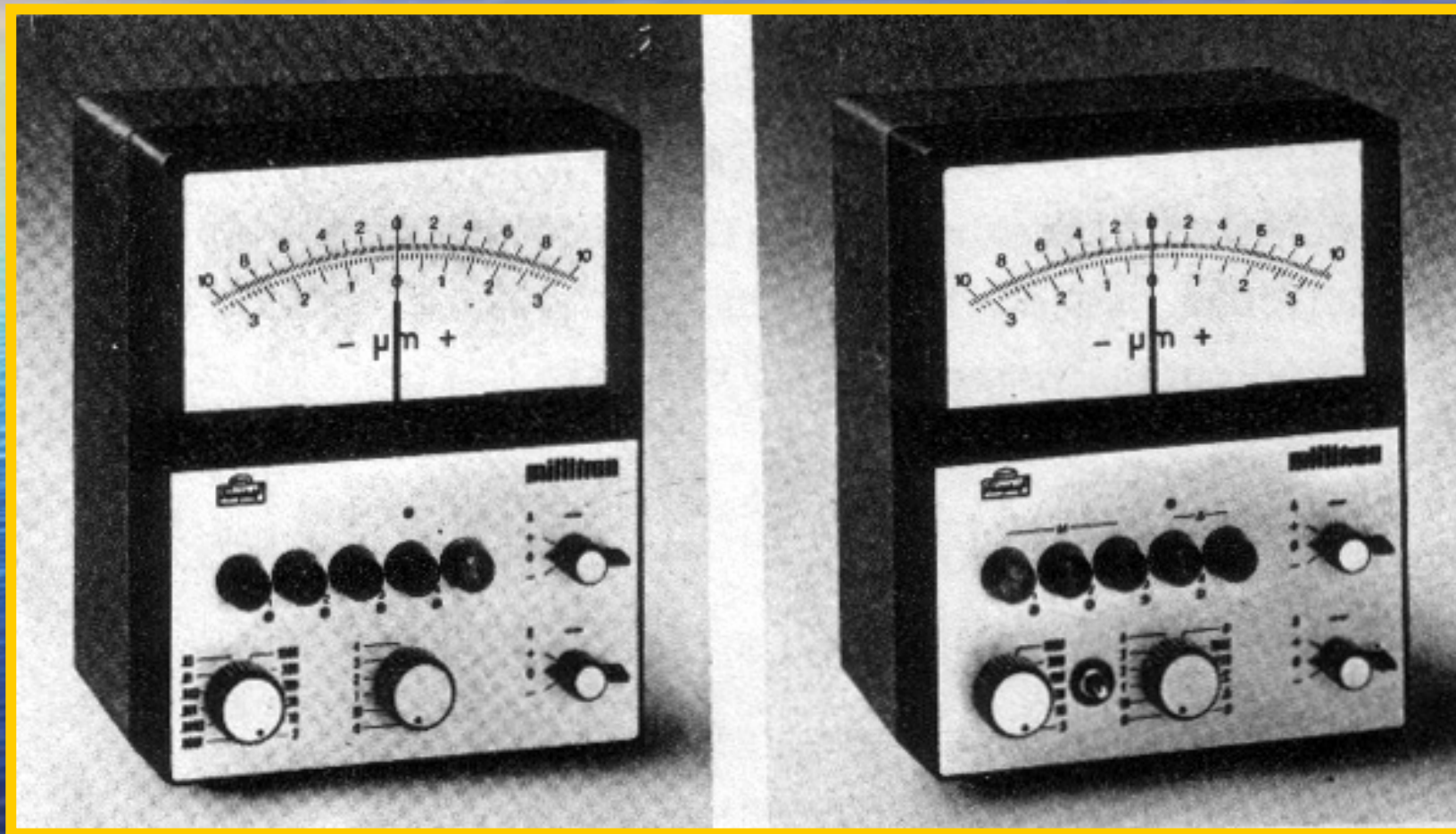
Slika 9.13 Čelijski analogni sistem TESA za merenje i kontrolu

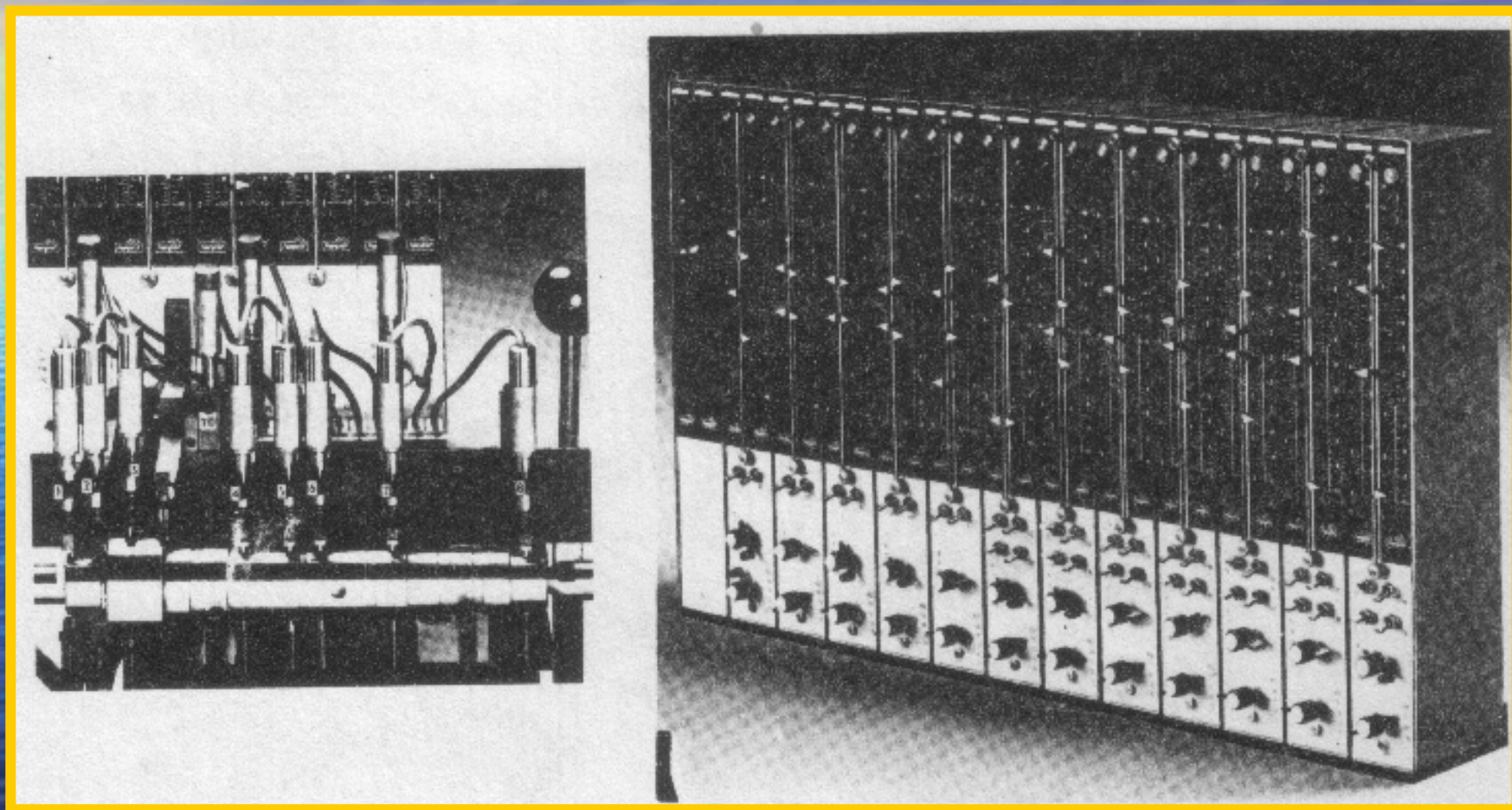
Slika 9.14 Analogni TESATRONIC sistem za merenje

Slika 9.15 Analogni Millitron sistem za merenje

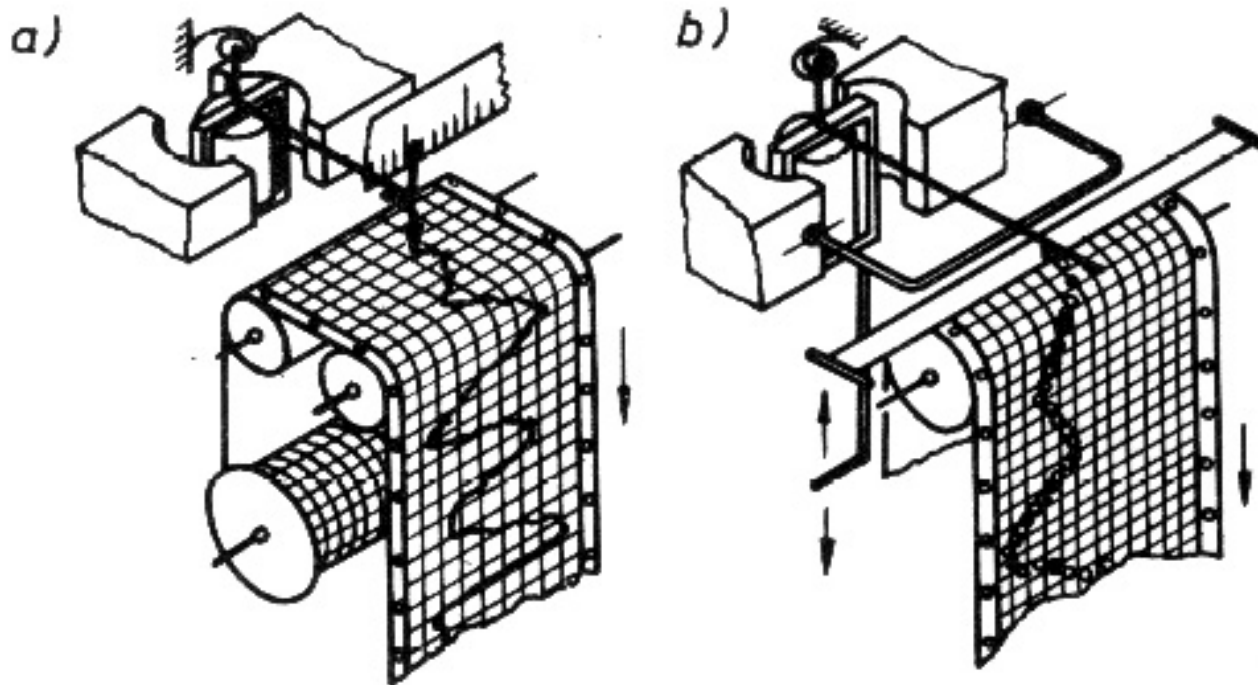
Slika 9.16 Pokazivačka jedinica višemernog sistema Mahr Feinprif

Registratorska jedinica

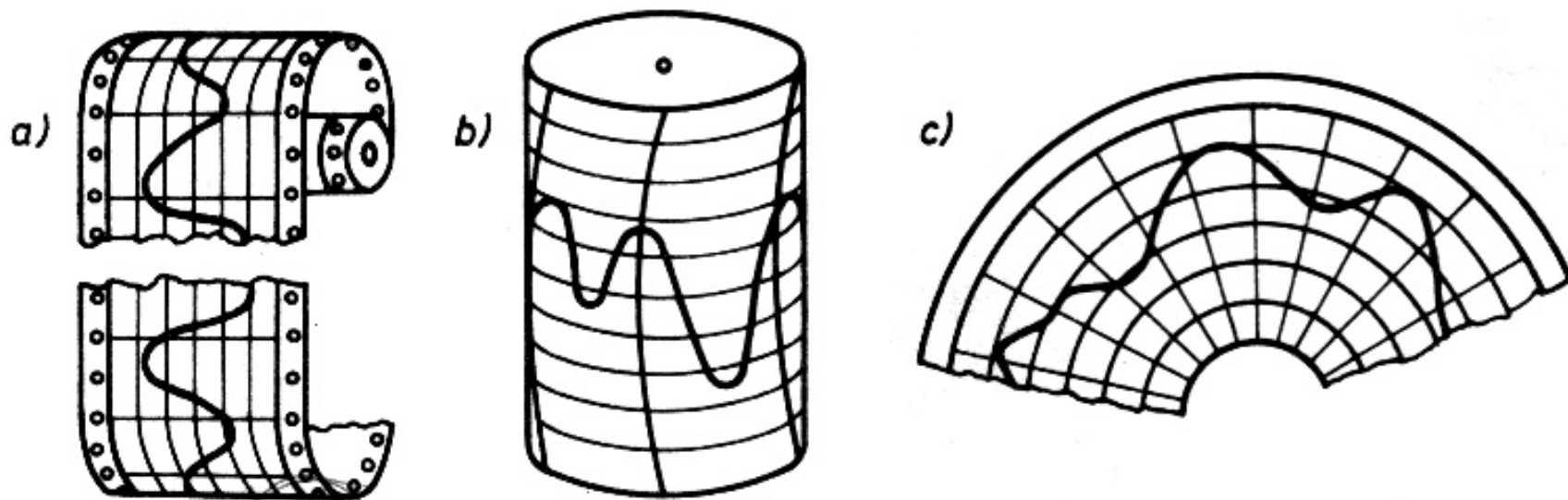
- Spadaju u grupu indikatora merenja, kao i pokazivačke jedinice
- Dele se na:
  - Linijske i tačkaste pisače
  - Oscilografe
  - Osciloskope
- Daju (RJ) pregledne protokole merenja
- Registruju spore i brze vremenske promene veličina koje karakterišu ispitivani kvalitet, proces ili stanje sistema

Slika 9.17 Šema linijskog (a) i tačkastog (b) pisača

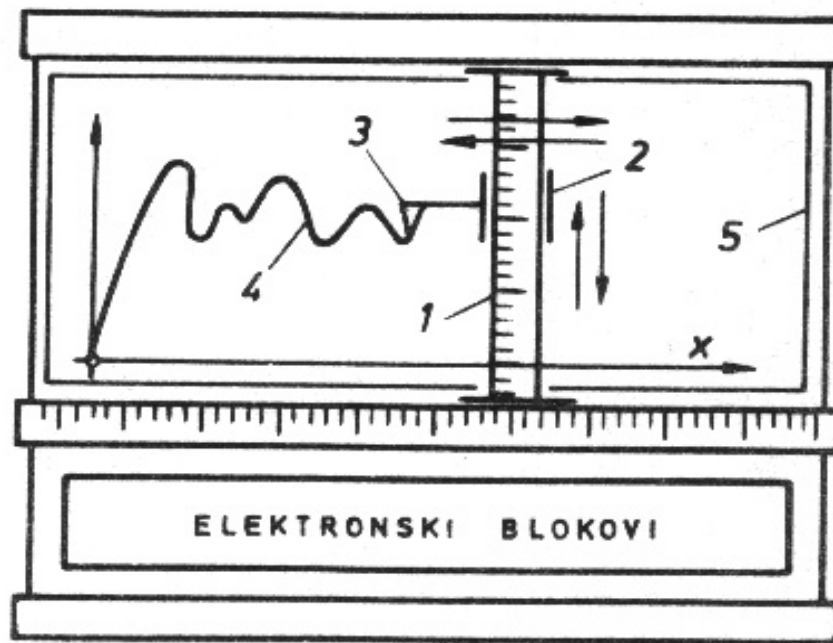
Sl.9.17.Šema linijskog (a) i tačkastog (b) pisača

Slika 9.18 Neki oblici zapisa za izveštaje o kvalitetu

Sl.9.18. Neki oblici papira za zapisivanje dijagrama

Slika 9.19 Dvokoordinatni pisač - ploter

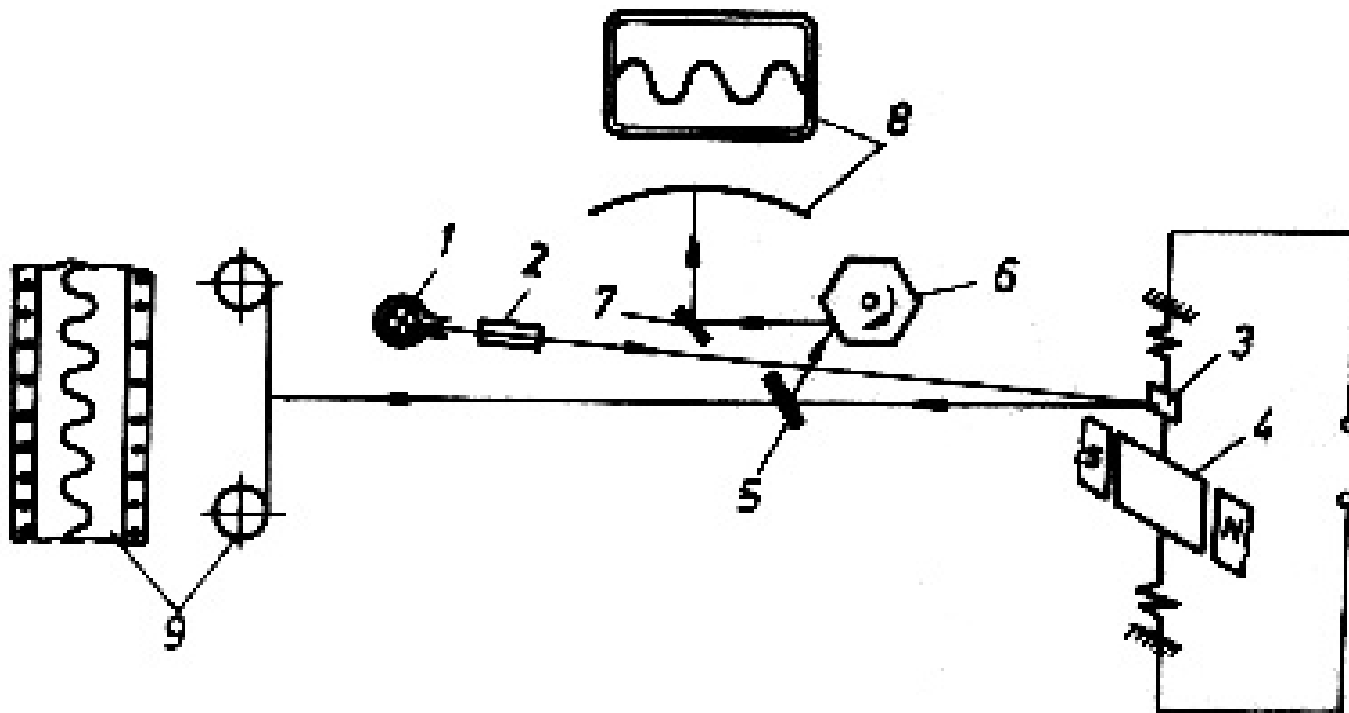

Sl. 9.19. Dvokoordinatni pisač (1-klisač, 2-nosač pera, 3-pero, 4-dijagram x-y i 5-nepokretni papir)

Oscilografii

- Registruju veličine koje se vremenski vrlo brzo menjaju
- Frekfencija promene od 150 Hz (oscilografi sa pisačem), do 1000 Hz (oscilografi sa tečnim mlazom) pa do 10000 Hz (svetlosni oscilografi)
- Šema svetlosnog oscilografa – slika 9.20
- Savremene konstrukcije: istovremeno prate promene do 50 veličina (višekanalni)

Slika 9.20 Šema svetlosnog oscilografa

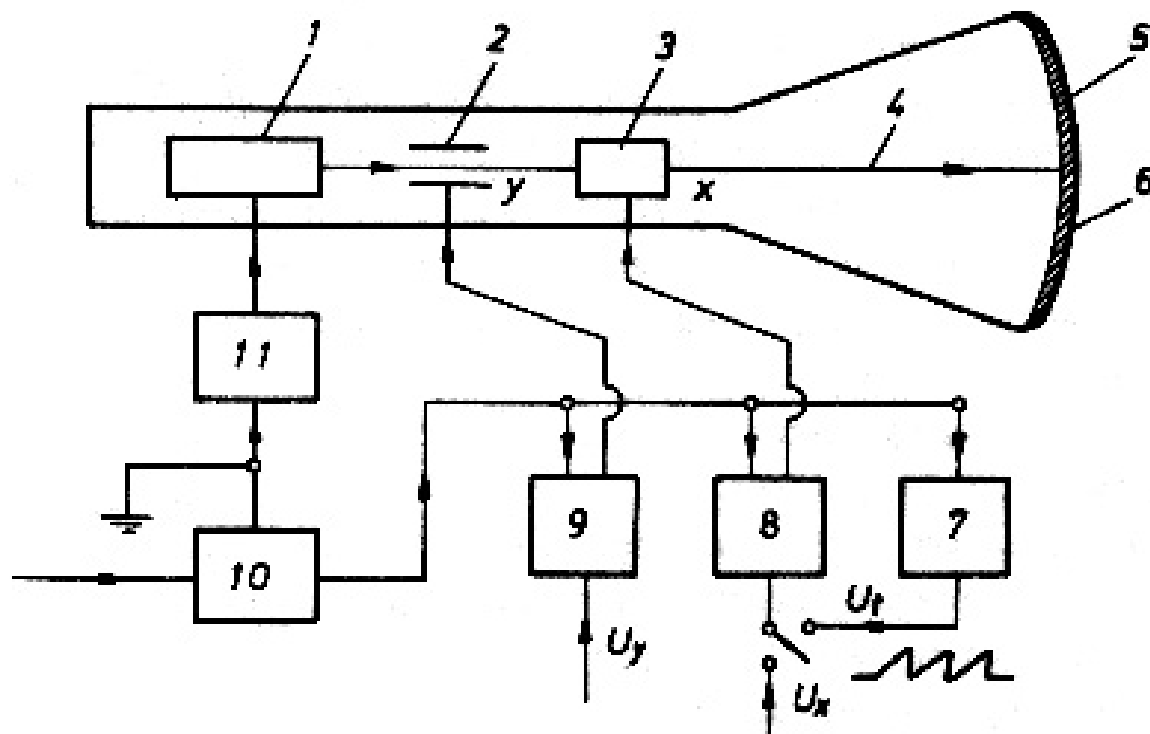

Slika 9.20. Šema svetlosnog oscilografa

Osciloskopi

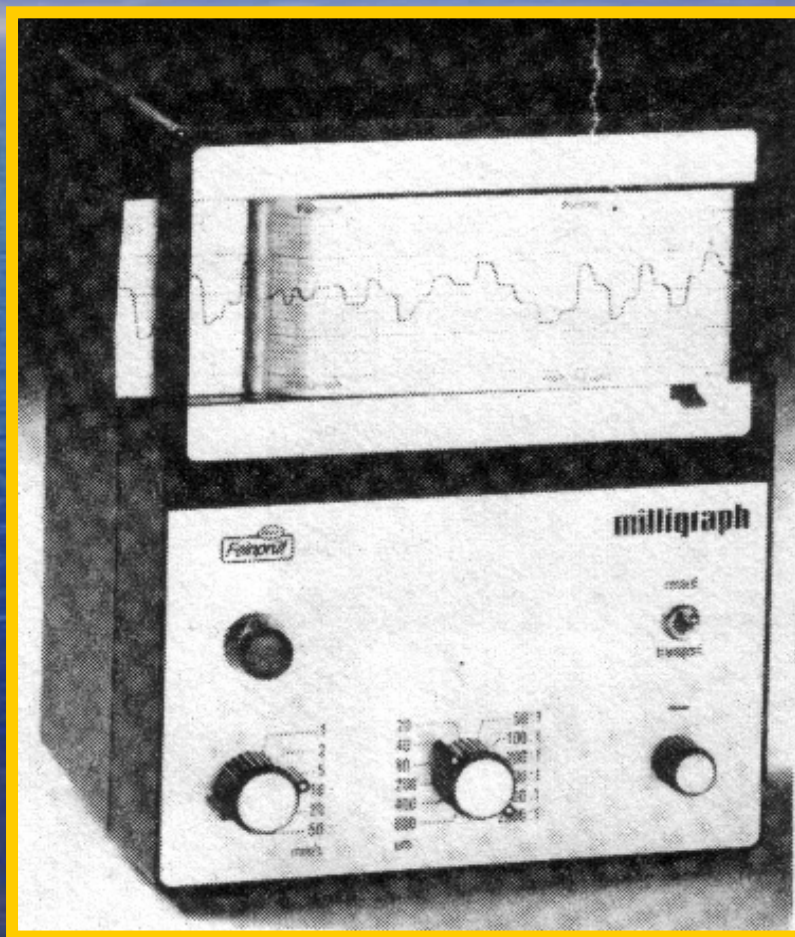
- To su oscilografi sa katodnom cevi, poznati kao katodni osciloskopi
- Mnogo se primenjuju u savremenoj metrologiji (laboratorijska, razvojna istraživanja, proizvodni pogoni)
- Frekfencija veličina koje se prate ide i do 10 na 9 Hz

Slika 9.21 Šema katodnog osciloskopa

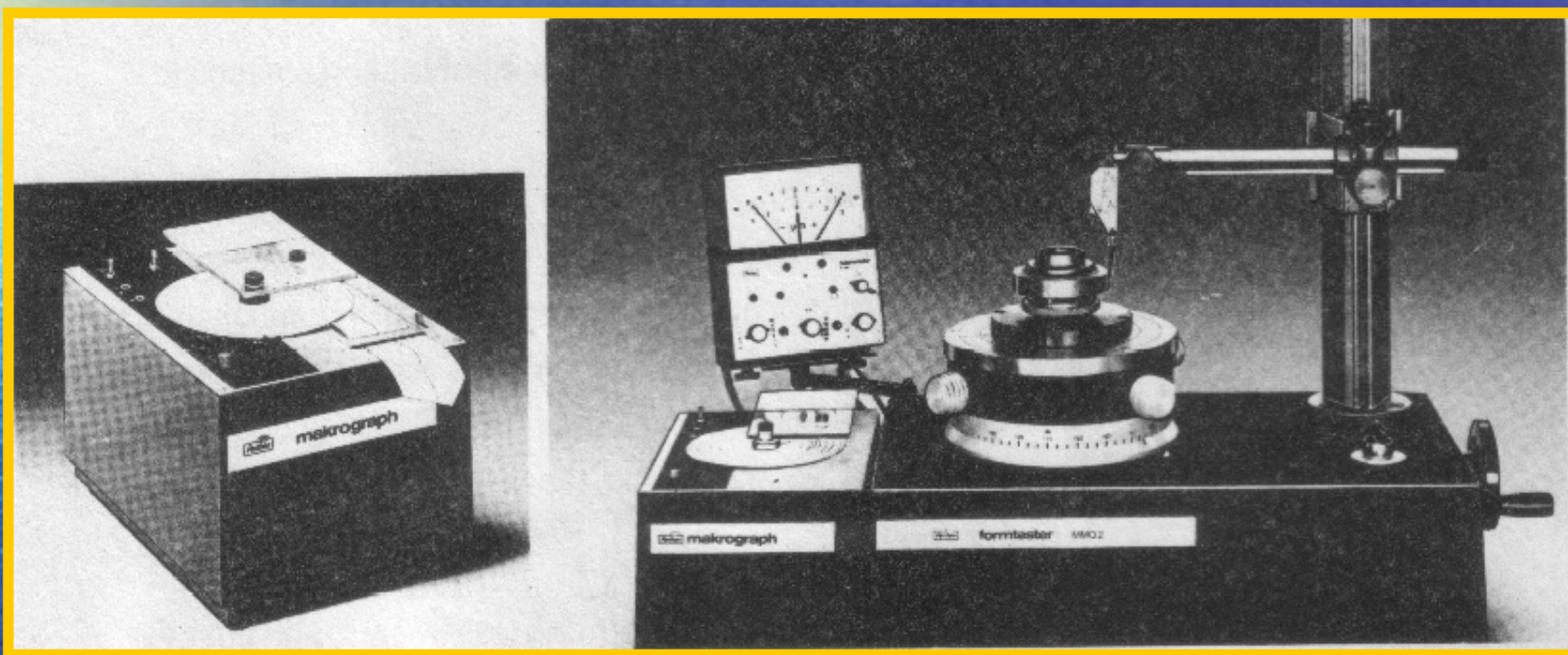
Sl. 9.21. Uprošćena šema katodnog osciloskopa

Slika 9.22 Pisač Miligraph 1293 IC

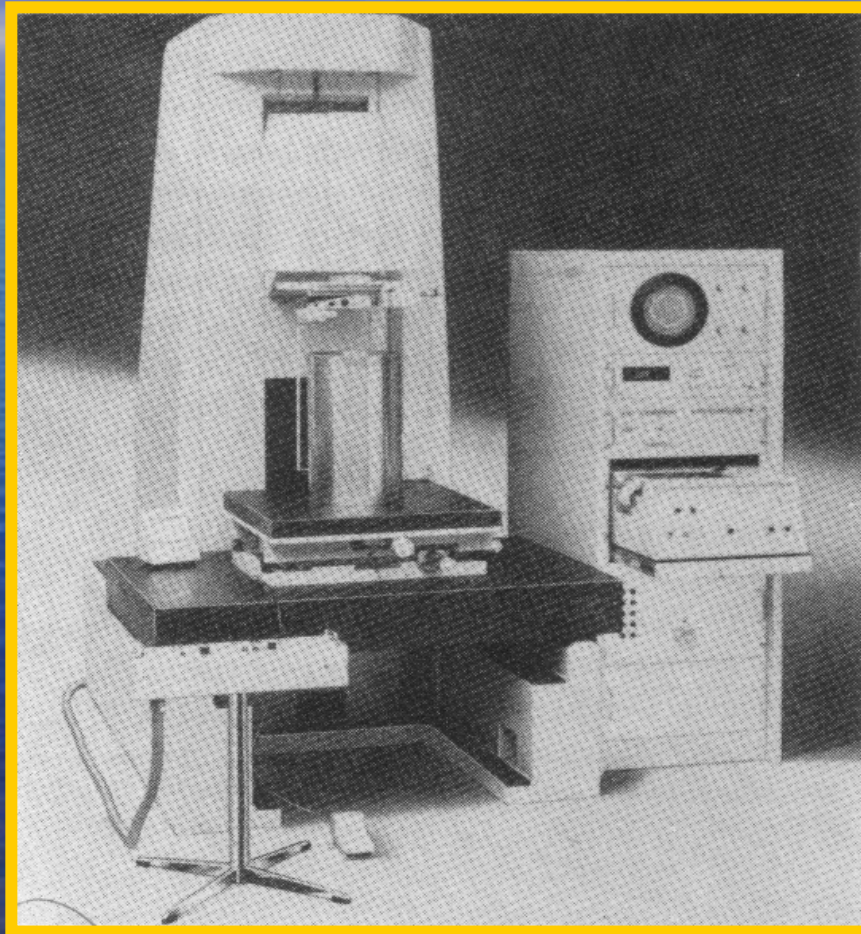

Proizvodno mašinstvo MF
Bgd

Strana 9.23 Pisač profila Makrograph

Slika 9.24 Kompleksna jedinica Mahr Perthen

Ostale jedinice

- **Jedinice za napajanje**
- **Ispravljači**
- **Filtri**
- **Standardizovane (ćelije, moduli)**

Primena treće grane merno-kontrolnog sistema

- Realizuje se upravljačka funkcija
- Signal se iz prenosne jedinice vodi ka jedinicama za obradu, prenos i upotrebu mernih signala
- Izlazni signal za ovu granu je u obliku analognog napona
- On (signal) se uvodi u procesni računar (MA, MM, memorije podataka, telekomunikacioni sistem, ...)

Hvala Vam na pažnji !

Vaš

**Prof. dr Vidosav D. Majstorović,
dipl.maš.inž.,
Mašinski fakultet
Univerzitet u Beogradu**